

УДК 343.13

*О. В. Андрушко***СИСТЕМА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Постановка проблеми. Юридична відповідальність в кримінальному процесі – комплексний інститут кримінального процесуального права, оскільки містить в собі різні види юридичної відповідальності, що діалектично існує як наслідок при її причині – правопорушенні в кримінальному процесі. Ці види юридичної відповідальності настають за аномальні кримінальні процесуальні правопорушення, що ніяк не можуть бути направлені на дотримання прав людини, виконання завдань кримінального судочинства. Це підриває авторитет судової влади, органів досудового розслідування та прокуратури, інших державних органів та посадових осіб, що в кримінальному процесі є його суб'єктами, а в цілому принижується авторитет держави. Актуальність системних та класифікаційних досліджень має теоретичне значення в юридичній науці, а водночас і практичну спрямованість. Інститут юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі складає певну систему, модель, яку слід осмислити для необхідної оцінки ефективності цієї відповідальності в забезпеченні виконання завдань кримінального судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі науковцями більш фундаментально досліджується або як кримінальна процесуальна відповідальність (Р.М. Білокінь, Г.М. Ветрова, З.Ф. Коврига, А.В. Мурзановська, С.Г. Ольков), або як юридична відповідальність окремих суб'єктів процесу, наприклад, слідчого (Л.В. Гаврилюк) чи судді (О.М. Овчаренко), рідше як деяка система юридичної відповідальності за кримінальні процесуальні правопорушення (А.М. Падалка, В.Д. Чабанюк). Значний внесок в розвиток знань про систему юридичної відповідальності зробили теоретики права (В.О. Кіслухін, П.М. Рабінович, З.Ф. Скакун, Р.Л. Хачатуров, В.М. Ягудіна та інші). Вказані праці є важливим науковим доробком для предмета цього дослідження, але ними він не вичерпується.

Метою статті є висвітлення питань системи юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку як гіпотезу цього дослідження сформуємо наступне: за правопорушення в кримінальному процесі законом визначено різні види юридичної відповідальності, що у сукупності є інституційною системою цієї юридичної відповідальності.

Розпочнемо з того, що єдиного поняття системи немає, але існує значна кількість підходів до її визначення: «комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії» (Л. фон Берталанфі); «щось таке, що може змінюватися з плином часу», «будь-яка сукупність змінних, властивих реальній логіці» (Р. Ешбі); «безліч елементів зі співвідношенням між ними і між їх атрибутами» (А. Хол, Р. Фейдшін); «сукупність елементів, організованих таким чином, що зміни, виключення або введення нового елемента закономірно відображаються на інших елементах» (В.Н. Топоров) [1, с. 23].

В юридичній науці теж побутує різноманітність визначень системи юридичної відповідальності. Так, А.І. Петелін під цією системою розуміє «сукупність і взаємодію окремих її видів і заходів, застосування яких забезпечує її оптимальний ефект у подоланні правопорушень за найменших затрат державного примусу» [2, с. 39]. М.В. Макарейко визначає систему юридичної відповідальності як «сукупність видів та заходів юридичної відповідальності, встановлених чинним законодавством» [3, с. 57]. Ці визначення вказують головним чином на каральний ефект юридичної відповідальності, тобто її негативний аспект. Авторами дещо непереконливо в таку систему включаються поруч з видами й заходи юридичної відповідальності. Л.Р. Хачатуров, як прибічник теорії позитивної відповідальності, систему юридичної відповідальності визначає як «сукупність та взаємодію норм та інститутів права, дотримання яких забезпечує правопорядок, а застосування їх за вчинення правопорушення відновлює правопорядок. Системна єдність юридичної відповідальності забезпечується предметом та методом правового регулювання, єдиними принципами, а також функціями юридичної відповідальності» [4, с. 48]. Наведені визначення доповнюють одне одного, а наявні розбіжності лежать в площині наукової дискусії про феномен позитивної юридичної відповідальності.

Спершу системність юридичної відповідальності досліджується в аспекті ієрархічності її структури. Так, Т.Д. Зражевською ще у 1975 році було зроблено висновок, що «юридична відповідальність володіє усіма ознаками та властивостями системи. Вона складається з окремих взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле. В структурі юридичної відповідальності розрізняються чотири рівні, що утворюють структурну упорядкованість цілісної системи: 1) юридична відповідальність в цілому як сукупність усіх видів відповідальності; 2) відповідальність на рівні галузі права; 3) відповідальність на рівні правового інституту; 4) відповідальність на рівні норми права» [5, с. 8–9]. Названа структурність – однолінійна, що не дає повного уявлення про структуру видів юридичної відповідальності, бо не враховує сучасні підходи до вивчення юридичної відповідальності, зокрема, по сферах діяльності, правовідносинам, видам правопорушень, а ґрунтується на класичному галузевому критерії. Далі Т.Д. Зражевська пояснює осо-

бливості юридичної відповідальності, щоправда, згідно з радянським державним правом (але ця методологічна позиція нам прийнятна): «по-перше, кожен вид юридичної відповідальності має як риси, що об'єднують його з іншими видами (загальне), так і риси, що дозволяють виділити в якості самостійного (спеціальне); по-друге, в специфіці кожного виду відповідальності показана своєрідність того чи іншого методу правового регулювання, характерні риси даної галузі права» [5, с. 9].

Р.Л. Хачатуров та Д.А. Ліпінський систему юридичної відповідальності умовно уявляють у вигляді наступної схеми: «юридична відповідальність в цілому (як система) – види юридичної відповідальності (як підсистеми) – підвиди юридичної відповідальності (як елементи системи) – норма, що передбачає юридичну відповідальність (як первинний елемент) [6, с. 624]. Така система послідовно відтворює систему Т.Д. Зражевської з окремими термінологічними особливостями. Уточнимо, що важливо те (в чому ми однакові з В.С. Єпанешніковим [7, с. 10]), що первинним елементом системи юридичної відповідальності є не сама норма права, а санкція норми, яка визначає той чи інший вид юридичної відповідальності.

Під час системного дослідження юридичної відповідальності широко та методологічно виправдано вживається поняття «вид юридичної відповідальності», під яким розуміють «відносно відокремлений підрозділ її системи, що володіє особливостями змісту і форми. Узагальнення названих особливостей формує поняття «вид юридичної відповідальності» [8, с. 14]. Воно тісно пов'язане з поняттями, що його формують, але не підмінюють: «форма юридичної відповідальності», «міра юридичної відповідальності», «заходи юридичної відповідальності». У літературі питання про класифікацію видів юридичної відповідальності залишається дискусійним, оскільки в центрі його уваги «винаходи» нових галузей права та, відповідно, нових видів юридичної відповідальності. Методичними прийомами виділення видів юридичної відповідальності частіше є класифікація [6, с. 627], рідше – типологія [9], диференціація та інтеграція [10, с. 35–54]. Найбільш поширеним та продуктивним способом є класифікація. Для виділення самостійних видів юридичної відповідальності в різних літературних джерелах вживаються терміни підстави, критерії чи ознаки таких операцій, які найчастіше вживаються як тотожні.

Юридичну відповідальність в загальній теорії права, наприклад, В.М. Ягудіна пропонує поділяти на види «за різними ознаками: за галузеву належністю норм, що її встановлюють, за функціональним, цільовим, суб'єктивним критеріями, залежно від суб'єктного складу учасників правовідносин відповідальності, за видами правопорушень, за характером застосовуваних санкцій, за порядком їх застосування, за об'єктом правопорушення, за його суб'єктом, за характером порушення правопорядку, за способом виникнення і здійснення відповідальності, залежно від виду органу держави, що здійснює застосування заходів юридичної відповідальності. В основу класифікації юридичної відповідальності покладається також поділ права на публічне та приватне право» [8, с. 24–25].

Таке розмаїття критеріїв виділення видів юридичної відповідальності має пізнавальне значення, хоча не усі віднайшли свою належну теоретичну розробку. При цьому вони є корисними для вивчення системи юридичної відповідальності в цілому, її компонентів та взаємозв'язків між ними. Розглянемо результати класифікації юридичної відповідальності за найбільш акцентованими в науці критеріями через призму юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі.

Передусім поділ права на публічне та приватне дає підстави ученим поділяти юридичну відповідальність на публічно-правову та приватноправову на основах «цивілізованої ринкової економіки, становлення нового правопорядку» [10, с. 12] та «соціально-правових оцінок» [11, с. 10–11]. Проте це соціально-правові оцінки, а тому гадаємо, що приватноправової юридичної відповідальності не існує, тому що в такому разі не існує примусу держави як атрибутивної ознаки юридичної відповідальності. Отже, «правовідносини відповідальності, що виникають у зв'язку з фактом вчинення будь-якого правопорушення, є публічно-правовими, а не приватно-правовими» [6, с. 634].

За функціональною ознакою ще у 1978 році О.Е. Лейстом на підставі класифікацій санкцій було виділено каральну та правовідновлювальну відповідальність [12, с. 16]. Н.В. Вітрук також запропонував поділяти відповідальність на правовідновлювальну (захисну) та репресивно-каральну, але за цільовим критерієм [13, с. 380]. Нехай такі критерії й визнаються неприйнятними для класифікації [6, с. 629], проте позначимо, що вони дають можливість характеризувати окремі види юридичної відповідальності, яким притаманні ті чи інші заходи. Тобто знову конкурують поняття «вид» та «заходи» юридичної відповідальності. Принаймні, для кримінальної процесуальної відповідальності більшою мірою притаманні заходи правовідновлення, про які З.Ф. Скакун констатує, що «в умовах переходу до формування громадянського суспільства та правової держави зростає значення правопоновлюючої відповідальності» [14, с. 476].

Відповідно до суб'єктивного критерію юридичну відповідальність поділяють на суб'єктивну та об'єктивну [15, с. 12–13], де суб'єктивна відповідальність настає за наявності вини, а об'єктивна – за її відсутності. Такий критерій теж не усіма вченими визнається задовільним. Але право на його існування в кримінальному процесі засвідчується наявністю проблем так званих «безвинуватої» відповідальності, «об'єктивно-протиправних діянь», судових та слідчих «помилки», що породжені намаганнями підмінити цими поняттями поняття малодосліджених «складних» форм вини суб'єктів кримінального процесу, наділених владними повноваженнями, в угоду корпоративних імунітетів та безвідповідальності держави, її органів та посадових осіб.

Залежно від суб'єктного складу учасників правовідносин відповідальності юридичну відповідальність поділяють на відповідальність фізичних та юридичних осіб. В цьому контексті звертаємо увагу на відповідальність держави за шкоду, спричинену її посадовими особами незаконним кримінальним переслідуванням та засудженням не як абстрактної інституції,

а суб'єкта права. Стверджуємо, що «залишається не розробленою теорія держави як юридичної особи публічного права, тому відсутня концепція юридичної відповідальності держави взагалі та у кримінальному процесі зокрема» [16, с. 15].

Критерій «за видами правопорушень» наділяє можливістю виокремити види юридичної відповідальності за правопорушення в конкретній групі правовідносин [17], сфері діяльності [18], галузі права чи законодавства [19] тощо. Вид правопорушення остаточно не визначає виду юридичної відповідальності, але є вагомим сумарним інституційним критерієм для виділення окремої системи юридичної відповідальності, скажімо в кримінальному процесі. П.М. Рабінович влучно зазначив, що «так чи інакше, критерієм видової класифікації заходів юридичної відповідальності мають бути юридична природа відповідного правопорушення та характер шкоди, що ним спричинена» [20, с. 163].

Залежно від виду органу держави, що здійснює застосування заходів юридичної відповідальності, вирізняють такі процедури притягнення до юридичної відповідальності: конституційну, адміністративну, судову та внутрішньоорганізаційну [9, с. 11]. Проте, це дає нам уявлення переважно про спосіб покладення юридичної відповідальності, а не її види. За суб'єктом правопорушення класифікують юридичну відповідальність за суб'єктами кримінального процесу, які вчинили правопорушення: юридична відповідальність слідчого [21], судді [22] та інших. Такий критерій робить можливим збалансувати відповідальність, комплекс її заходів щодо конкретного суб'єкта кримінального процесу, зробити її передусім ефективною.

Однак, визнаючи достатність для класифікації юридичної відповідальності лише галузевого критерію, Р.Л. Хачатуров та Д.А. Ліпінський заперечують вищенаведені критерії, оскільки, на їх думку, вони не показують системно-правових властивостей юридичної відповідальності [6, с. 636], але ними зміст цих властивостей окремо не пояснюється. Хоча серед ознак системності юридичної відповідальності вони називають лише «можливість притягнення суб'єкта до кількох видів юридичної відповідальності у разі вчинення правопорушення» [6, с. 626].

Концепція поділу юридичної відповідальності на види за галузевою ознакою є провідною у вітчизняній юридичній науці, яка базується на галузевому розумінні системи права та законодавства, що дісталась у спадок від радянської юридичної науки. Проте кількість видів юридичної відповідальності та кількість галузей права відрізняються між собою, на що звернув увагу О.Е. Лейст, зауваживши, що «цей поділ не збігається з галузевою структурою права вже з тої причини, що видів відповідальності менше, ніж галузей права, причому за порушення норм права різних галузей може застосовуватися відповідальність одного й того ж виду. Галузева класифікація не пояснює також, чому в межах одної галузі права можуть існувати різні види відповідальності» [23, с. 32]. Це стало поштовхом до досліджень юридичної відповідальності в напрямку винайдення та обґрунтування нових її видів, часто й непереконливо.

Спираючись на галузевий критерій, у вітчизняній науці виділяють наступні види юридичної відповідальності: конституційну, матеріальну, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, кримінальну [14, с. 472]. Аналогічні позиції й Конституційного Суду України, який у Рішенні по справі «про відповідальність юридичних осіб» від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 вказав: «Загально визнаним є поділ юридичної відповідальності за галузевою структурою права на цивільно-правову, кримінальну, адміністративну та дисциплінарну» [24], поставивши під сумнів чомусь матеріальну відповідальність. Це традиційне розуміння видів юридичної відповідальності за галузевою ознакою. В широкому, нетрадиційному розумінні, до системи видів юридичної відповідальності, окрім вже названих, учені включають ще й трудову, фінансову, податкову, конституційно-процесуальну, кримінально-процесуальну, цивільно-процесуальну, кримінально-виконавчу, сімейно-правову та інші. Годі й перераховувати, оскільки на сучасному етапі розвитку української правової системи доконечно невпорядковано ні систему галузей права, ні систему видів юридичної відповідальності.

В основу галузевого критерію поділу юридичної відповідальності ученими покладено властивості предмету та методу правового регулювання конкретної галузі права. Кримінальний процес як самостійна та давно визнана галузь права характеризується власним предметом та методом правового регулювання. На наше переконання, ключовим під час визначення видів юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі є саме предмет правового регулювання. Так, «предметом правового регулювання у кримінальному процесуальному праві виступають суспільні відносини, які під впливом кримінальних процесуальних норм складаються під час досудового розслідування, судових проваджень у суді першої інстанції та з перегляду судових рішень, а також під час виконання судових рішень, а у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження» [25, с. 28]. Такі суспільні відносини є кримінальними процесуальними, елементами яких є: а) їх суб'єкти – всі учасники кримінально-процесуальної діяльності; б) об'єкт – поведінка суб'єктів кримінального процесу; в) процесуальні права і процесуальні обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності» [26, с. 11].

Логічно, що будь-яка протиправна поведінка суб'єктів кримінального процесу, за яку передбачено (чи повинно бути передбачено) юридичну відповідальність, лежить в межах кримінальних процесуальних відносин. А тому й юридична відповідальність за правопорушення (протиправну поведінку) в кримінальному процесі теж пов'язана з кримінальними процесуальними правовідносинами, аномальність яких є юридичним фактом, що слугує виникненню відповідальності будь-якої галузевої належності.

Згідно з чинним законодавством, що визначає юридичну відповідальність за протиправну поведінку суб'єктів кримінального процесу, видами юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі за галузевою ознакою є: кримінальна процесуальна, кримінальна, дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова. Ці види відповідальності

в інституті відповідальності в розрізі певних правовідносин чи статусу суб'єкта, наприклад, юридичної відповідальності судді, називають субінститутами [22, с. 541–545]. Такий перелік сформований нами на основі аналізу чинного законодавства та дещо поодиноких результатів наукових досліджень [17, с. 20; 21, с. 9; 27, с. 10–12]. Хоча А.В. Мурзановська заперечує можливість настання різних галузевих видів відповідальності за кримінальні процесуальні правопорушення, з цього приводу вона пише: «проте навряд чи можна погодитись з тим, що кримінально-процесуальне правопорушення є підставою одночасно і кримінальної, і адміністративної, і дисциплінарної, і цивільно-правової відповідальності – у всіх цих випадках підставою (фактичною) буде відповідне правопорушення (кримінальне правопорушення (злочин, проступок); адміністративне правопорушення тощо» [28, с. 46–47]. Для заперечення цієї позиції достатньо навести ст. 330 КПК України, в якій за процесуальне правопорушення (повторне порушення порядку в залі судового засідання) може бути застосовано адміністративну відповідальність (ч. 1 ст. 185-3 КУпАП). Тобто йдеться про міжгалузеву комплексність юридичних підстав та процесуальне правопорушення як фактичну підставу.

Кожен з цих видів юридичної відповідальності є самостійним в межах своєї галузі, інколи однойменної, але заради цієї галузі ця відповідальність у вигляді конкретних правопорушень не існує, тому що насамперед охороняє кримінальні процесуальні правовідносини, а також інші процесуальні правовідносини, які є детермінуючими для кожного виду відповідальності. У матеріальних галузях права окремі склади правопорушень групуються за окремими родовими об'єктами, що позначають сферу певної діяльності, наприклад, в КК України: розділ XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», розділ XVII «Злочини проти правосуддя».

На запити практики кожен вид юридичної відповідальності розвивається у співвідношенні один до одного в міждисциплінарному зв'язку, а не сепаратно в межах своєї галузі шляхом довільного додавання чи віднімання складів правопорушень. Для матеріальної галузі права (перш за все кримінальної чи адміністративної) неважливо, скільки відповідних складів правопорушень існує, інколи є «мертві» для практики чи колізійні склади правопорушень. Юридична відповідальність за конкретну поведінку суб'єкта процесу як протиправну передусім зумовлена практикою, правоохоронною чи судовою діяльністю, соціальним запитом на охорону тих чи інших правовідносин, щонайперше процесуальних, а не матеріальних. Інакше кажучи, криміналізація чи декриміналізація певних діянь (чи віднесення їх до інших видів правопорушень) залежить від політико-правової волі законодавця, потреб практики, соціального чи корпоративного замовлення, а не суто внутрішніх потреб конкретної матеріальної галузі права.

Для підтвердження вищесказаного варто зупинитися на проблемі «чистої галузевості» того чи іншого виду юридичної відповідальності. Кожен з названих вище видів юридичної відповідальності за правопору-

шення в кримінальному процесі є не просто галузевим, а міжгалузевим. Все частіше учені доходять думки, що традиційні галузеві види юридичної відповідальності мають ознаки міжгалузевості. Приміром, О.М. Тарбагаєв у своїй докторській дисертації дійшов висновку, що «насправді відповідальність в кримінальному праві є комплексним міжгалузевим інститутом, що істотно коригує механізм впливу кримінально-правових норм на поведінку суб'єктів. Це виражається, зокрема, в тому, що КК в ряді випадків надає значення обставинам, що породжують, змінюють і припиняють розвиток кримінально-правових відносин, юридичним фактам, передбаченим іншими галузями права» [29, с. 3]. Також і О.Є. Репетева в назві своєї дисертації і у тексті визначила юридичну відповідальність за правопорушення як міжгалузевий інститут права, уточнюючи галузеві види відповідальності стосовно правопорушень в сфері праці, сімейних, екологічних, фінансових правопорушень [30, с. 8].

Водночас усі галузеві види юридичної відповідальності мають свою внутрішню структуру, поділяються на свої види за різними критеріями. Для прикладу, кримінальну процесуальну відповідальність Р.М. Білокінь класифікує за критеріями, якими є: «процесуальний статус суб'єкта, до якого вона застосовується; стадії кримінального провадження; функції кримінально-процесуальної відповідальності (відновлювальна та штрафна); фактичні підстави застосування (кримінальне процесуальне правопорушення та зловживання кримінальними процесуальними правами); характеристика заходів примусового характеру (заходи майнового характеру та заходи немайнового характеру, які зупиняють реалізацію процесуальних прав чи повноважень, позбавляють певного процесуального права, анулюють процесуальний акт); процесуальна форма застосування кримінально-процесуальної відповідальності (застосовується особою, що здійснює кримінальне провадження, чи в порядку судового контролю або прокурорського нагляду). Під час систематизації дослідження кримінально-процесуальної відповідальності слід використовувати її поділ на майнову та немайнову відповідальність» [31, с. 389].

Таким чином, систему юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі як самостійного правового інституту кримінального процесу складають наступні види юридичної відповідальності: кримінальна процесуальна, кримінальна, дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, що мають міжгалузеву правову природу, яка детермінована, по-перше, загальними та конкретними завданнями охорони та відновлення нормальних кримінальних процесуальних правовідносин, по-друге, наявністю спеціальних галузевих властивостей кожного виду юридичної відповідальності (наприклад, галузеві заходи відповідальності), по-третє, нелінійними міждисциплінарними зв'язками, що об'єднують їх в цій системі юридичної відповідальності. Інші критерії поділу юридичної відповідальності бажано використовувати для формування інших альтернативних моделей системи юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі.

На перспективу вбачається корисним дослідження міждисциплінарних зв'язків між видами відповідальності в цілому і щодо кожного суб'єкта кримінального процесу, з метою забезпечення виконання ними своїх процесуальних обов'язків та ефективності кримінального провадження.

Література

1. Аполов О.Г. Теория систем и системный анализ : курс лекций. Уфа, 2012. URL: http://apolov-oleg.narod.ru/olderfiles/1/Lekciya_Teoriya_sistem_i_sistemny-7190.pdf.
2. Петелин А.И. Проблемы правовой ответственности в социалистическом обществе: учеб. пособие. Омск, 1976. 122 с.
3. Макареико Н.В. Система юридической ответственности по действующему законодательству. *Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России*. 2014. № 4 (28). С. 56–62.
4. Хачатуров Р.Л. Системность юридической ответственности. Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Юридические науки. 2013. № 3 (14). С. 47–49.
5. Зражевская Т.Д. Ответственность по советскому государственному праву: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.02. Воронеж, 1975. 20 с.
6. Хачатуров Р.Л., Липинский Д.А. Общая теория юридической ответственности: монография. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2007. 950 с.
7. Епанешников В.С. Юридическая ответственность лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы: автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2000. 39 с.
8. Ягудина В.М. Юридическая ответственность: система и классификация: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Москва, 2010. 32 с.
9. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності. *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 4–10. URL: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_KPD/Lukianets_22.pdf.
10. Кислухин В.А. Виды юридической ответственности: дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2002. 194 с.
11. Прокопович Г.А. Теоретическая модель юридической ответственности в публичном и частном праве: автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2010. 60 с.
12. Лейст О.Э. Теоретические проблемы санкций и ответственности по советскому праву: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Москва, 1978. 27 с.
13. Витрук Н.В. Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): очерки теории и практики. Москва : Городец, 2001. 508 с.
14. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
15. Духно Н.А., Ивакин В.И. Понятие и виды юридической ответственности. *Государство и право*. 2000. № 6. С. 12–17.
16. Шумило М.Є., Андрушко О.В. Держава як суб'єкт юридичної відповідальності перед людиною у кримінальному процесі. *Право України*. 2018. № 8. С. 15–33.
17. Ольков С.Г. Уголовно-процессуальные правонарушения в Российском судопроизводстве: дисс. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук: 12.00.09. Тюмень, 1994. 395 с.
18. Шантыр А.И. Юридическая ответственность в сфере правосудия: теоретико-прикладной аспект: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб, 2003. 28 с.
19. Луцюк П.С. Концептуальні засади юридичної відповідальності в сучасних умовах розвитку трудового законодавства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Северодонецьк, 2017. 468 с.
20. Рабінович П.М. Основы загалльної теорії права та держави: навч. посібн. Вид. 9-е, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
21. Гаврилюк Л.В. Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.
22. Овчаренко О.М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 624 с.
23. Лейст О.Э. Основные виды юридической ответственности за правонарушение. *Правоведение*. 1977. № 3. С. 31–39.

24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб): Справа № 1-22/2001 від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01>.

25. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Тумаянц та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2014. 824 с.

26. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: підручн. 2-ге вид, переробл. і доповн. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

27. Чабанюк В.Д. Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 18 с.

28. Мурзановська А.В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 242 с.

29. Тарбагаєв А.Н. Ответственность в уголовном праве : дисс. ... д-ра юрид. наук в виде научн. доклада : 12.00.08. СПб., 1994. 40 с.

30. Репетева О.Е. Юридическая ответственность за правонарушения – межотраслевой институт права: общетеоретический аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Тамбов, 2010. 26 с.

31. Білокінь Р.М. Кримінально-процесуальна відповідальність : монографія. Київ : Вид. центр «Кафедра», 2017. 430 с.

А н о т а ц і я

Андрушко О. В. Система юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі. – Стаття.

Стаття присвячена висвітленню питань системи юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі, що легалізує її як самостійний правовий інститут кримінального процесу.

Ключові слова: система юридичної відповідальності, види юридичної відповідальності, критерії класифікації, юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі, види юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі.

А н н о т а ц и я

Андрушко А. В. Система юридической ответственности за правонарушения в уголовном процессе. – Статья.

Статья посвящена освещению вопросов системы юридической ответственности за правонарушения в уголовном процессе, определяющей ее как самостоятельный правовой институт уголовного процесса.

Ключевые слова: система юридической ответственности, виды юридической ответственности, критерии классификации, юридическая ответственность за правонарушения в уголовном процессе, виды юридической ответственности за правонарушения в уголовном процессе.

S u m m a r y

Andrushko O. V. The system of legal responsibility for offenses in the criminal process. – Article.

The article is devoted to coverage of issues of the system of legal responsibility for offenses in the criminal process, which legalizes it as an independent legal institution of the criminal process.

Key words: legal responsibility system, types of legal liability, classification criteria, legal liability for offenses in criminal proceedings, types of legal liability for offenses in criminal proceedings.